



Зоран Т. Јовановић

## Драматизаторски покушаји Милана Грола

Према репертоарским потребама и захтевима, млади драматург Милан Грол (1876-1952), се прихватио и драматизаторског посла, почетком прве деценије двадесетог века. Били су то скромни и не много сложени послови претачања поетског ткива у драмски облик, прилагођен сценским потребама.

Колико нам је познато, Грол се у неколиким покушајима огледао као драматизатор. Тада се није употребљавао појам драматизације већ се служило речју *инсценизација*. Први посао те врсте Грол је имао у сезони 1900/1901, када је под насловом *Слике из српске историје*, драматизовао неколико епских народних песама (*Косовски циклус*). Премијера је одржана 9. септембра 1900, а реприза наредног дана, у режији Светислава Динуловића.

Јован Љуштановић, књижевни историчар, у раду *Прве представе за ђаке у Народном позоришту*, оцењује први Гролов драматизаторски посао:

„Представе непосредно адресоване на децу или поједине дечје категорије (ђаке, основце, средњошколце) појављују се тек почетком XX века. У неким од њих доводи се до крајњих консеквенци васпитна и образовна употреба српске народне песме и српске историје у позоришту за децу. *Слике из српске историје* Милан Грол је приредио бирајући мотиве из народне епике. То је пригодна представа приказана само два пута, једном за војнике, једном за ђаке, у септембру 1900. Иако о овој сасвим наменској позоришној импровизацији готово да се ништа не зна – вероватно је да су промене сцене и низање слика које омогућује позорница искоришћени за својеврстан патриотски историјски стрип. Уосталом, то је, у највећој мери, у традицији српске историјске драме“<sup>1</sup>.

Сам Грол је, говорећи о Павлу Поповићу као пропагатору домаће драме, ставио своје драматизаторске по-

1 Јован Љуштановић, *125 година Народног позоришта у Београду*, САНУ, Београд, 1997, 163/164.

кушаје у шири контекст репертоара Народног позоришта почетком двадесетог века:

„Од старијих Стерија, Трифковић, Ђура Јакшић, Лаза Костић и Глишић, од нових Нушић, Војновић, Ђоровић, Бора Станковић нису више силазили с репертоара. А на позорницу су дошли чак и Војислав Илић и инсценације Змајевих стихова (*Три хајдука*) и циклус народних песама. Брига о националном репертоару – коме су живот удахнули добри писци – од тих година није више била само теза једног књижевног историчара, она је ушла у Уредбу и Закон о Народног позоришту“<sup>2</sup>.

Други Гролов драматуршки посао, у сезони 1903/4, била је инсценизација Змајеве песме *Три хајдука*, у оквиру обележавања 70-годишњице рођења Јована Јовановића Змаја. Премијера је одржана 27. новембра 1903. године, у режији Саве Тодоровића, са музиком Исидора Бајића. Програм наменске вечери био је богат. Бранислав Нушић је написао за ову прилику једночинку *У српској кући*, затим су изведена *Три хајдука* и, на крају, репризирана Змајева комедија *Шаран*. На жалост, о овој свечаности немамо ближих података.

Исте сезоне, 14. фебруара 1904. прослављена је стогодишњица Првог српског устанка. За ту прилику припремљен је и изведен комад *Српски усџанак*, „инсценисане народне песме“, чији је аутор био Милан Грол. Представа је имала два дела. У првом делу су слике *Вожд* и *Заклејива*, а у

другом *Усџанак*. Редитељ је био Милорад Гавриловић.

Без обзира што су ови сценски покушаји имали пригодне намене, скромни по обиму и без већих стваралачких амбиција у уметничком погледу, они нису остајали без одјека у гледалишту. О томе сведочи сам Грол:

„Колективна саосећања глумца, писца и гледаоца у то време удвајала су ефекте. Глумчева творачка машта допуњавала је писца, а гледаочева машта глумца и писца. Једночине драмске слике Ђоровића, Шантића, Ђипика, Војислава Илића, инсценације Змајевих и народних стихова: све је то добијало велики акценат на позорници“<sup>3</sup>.

Сама чињеница да Грол у два повода помиње своје младалачке драматуршке покушаје, први пут у контексту богаћења домаћег репертоара, а други пут о ефектима што их даје саображење писца, глумца и гледаоца, говори да су ти репертоарски потези увек бивали стављани у шири контекст и да нису проистицали из пуког задовољења списатељске сујете.

Ваља поменути још два Гролова покушаја исте врсте. У оквиру *Јакшићеве вечери*, поводом обележавања 25-годишњице пишчеве смрти, 15. новембра 1904. изведена је „сличица из живота Ђуре Јакшића“ *Нови учитељ* из пера Петра Кочића. За то наменско извођење једночинку је „преудесио“ за сцену Милан Грол, а режирао Милорад Гавриловић.

Измене у тексту оригинала једночинке, или тачније, драмске слике са

2 М. Грол, *Павле Појовић као њројџајтор домаће драме*, СКГ, НС, 1939, књ. 57, бр. 6, 502.

3 М. Грол, *Из њозоршћџа њредрајџне Србије*, Београд, 1952, 111

четири појаве, под насловом *Низ друм*, Грол је учинио тако што је ублажио извесне делове које Ђуру Јакшића сликају у не баш лепом светлу. Песник у сеоској кафани, у коју улази као нови учитељ, већ добро алкохолизован, пуца из револвера, части пићем све присутне, разбија чаше. Писац се није сложио са Гроловим изменама и дело је играно под иницијалима *П. К.*

Позоришни историчар Живојин Петровић нашао је 1966. године у Архиви Народног позоришта Кочићев оригинал и обелоданио га, без Гролових интервенција, те га је Тодор Крушевац, сарајевски књижевни историчар, објавио у Кочићевим *Сабраним дјелима* 1967. године.

Посебно је занимљив Гролов покушај драматизације Његошевог *Горског вијенца*. Први траг о томе налазимо у *Позоришном годишњаку* за сезоне 1900-1903: „Управа намерава покушати инсценацију Његошевог *Горског вијенца*, а обратила се Јосифу Маринковићу за музику уз *Горски вијенац*. Покушај инсценације учиниће се и са *Шћепаном Малим*“.

О томе како није успео у свом наумену Грол је објаснио у посебном чланку, у коме, између осталог, пише: „Године 1903-1904, наредо са инсценацијама народних песама (Циклус о *Боју на Косову* и о *Усџанку*), ја сам учествовао у студији тих покушаја. Рачунали смо на помоћ сликара и музичара. Г. Јосиф Маринковић задубио се био у ту студију озбиљно. Али се *Горски вијенац*, са неједнаким карактером

и хибридним мотивима својих хорова (кола), показао као незахвалан посао за музику исто као за позорницу“. На крају чланка, Грол додаје: „На томе се, свакако, неће стати. Било би и жалосно да се стихови једног драмског дела чују свуд осим на позорници“<sup>4</sup>.

Хуго Клајн, позоришни критичар и редитељ, студијом „*Горски вијенац*“ је најзад освојен за њозоришће, као да одговара Гролу, правећи рекапитулацију претходних покушаја приказивања Његошевог дела на сцени. Клајнов повод била је премијера *Горског вијенца* на сцени Народног позоришта у Београду 29. новембра 1951. године, у драматизацији и режији Раше Плаовића:

„Добро је том приликом подсетити на претходне узалудне јурише. Планиране офанзиве од којих се одустајало пре но што су започете, јер је неуспех подухвата унапред био изванредно довољно је узгред споменути. О таквом подухвату, у сезони 1903/4, у којем је учествовао Милан Грол заједно са композитором Јосифом Маринковићем и неким сликарима, имамо Гролову забелешку да се *Вијенац* „показао као незахвалан посао за музику, исто као за позорницу“. Та група инсценатора *Вијенца* очигледно није била много охрабрена тиме што је нешто раније (1902) Српско народно позориште у Новом Саду извело *Вијенац*, у преради Антонија Хаџића...“<sup>5</sup>

Касније, Грол се више није прихватио драматизаторских подухвата. Рукводећи театарски послови, окупира-

4 М. Грол, „*Горски вијенац*“ на њозорници, СКГ, НС, 1925, књ. XVI, бр. 7, 567/8.

5 Хуго Клајн, *Живот двочасовни*, Нолит, Београд, 1957, 419.

јући цело његово интелектуално биће, одвраћали су га од евентуалних намера да извесна прозна дела наших писаца прилагоди за сцену. У приказима неких нових дела српских прозаиста, истицао је њихову фабулу богату радњом погодном за сцену.

Проналазио је слободно време тек за понеки превод нових француских драмских дела за београдску позорницу.

(Одломак из студије о позоришном делу Милана Грола)

